

A 21. század Zeneakadémiája

Beszélgetés Dávid Ferenc művészettörténésszel,
Magyari Éva, Pazár Béla építészekkel és Seres András restaurátorral
az épület felújításáról

A Giergl Kálmán és Korb Flóris tervei alapján 1904–1907 között épített Zeneakadémia (mai nevén Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) teljes felújítása 2013 őszén fejeződött be. Ebben az évben ünnepeltük Körösfői-Kriesch Aladár születésének 150. évfordulóját, és szintén 150 éve született a Zeneakadémia egyik építészé, Giergl Kálmán is. Az épület 21. századi igényeknek megfelelő felújítása és restaurálása tisztelgés az ő munkásságuk előtt is. A rekonstrukció európai uniós forrásból valósulhatott meg. *(A szerk.)*

■ *Abány ház, annyi felújítás – összegezhethetjük a legrövidebben a magyar építő- és társzművészetek ékszerdobozaként számon tartott Zeneakadémia Liszt Ferenc téri épületének újjászületése körül felmerülő szakmai kérdéseket. Szemben a várbeli Sándor-palotával, Pazár Béla, Magyari Éva (MNDP Építőművészeti Kft.) és Potzner Ferenc (Középülettervező Zrt. – KÖZTI) építészek és Dávid Ferenc művészettörténész első közös tervezési munkájával, a Zeneakadémia mintegy százéves élettörténete a folyamatosság jegyében telt, különösebb háborús sérülés nélkül, kisebb-nagyobb felújítások mellett, lényegében változatlan funkcionális használattal. Egy még használható állapotban álló épületet kellett tehát a radikális következményekkel járó 21. századi technikai igényeknek megfeleltetni. A jelenkor örület paradoxona, hogy műemlékekkel és műtárgyakkal szemben egyfelől kérlelhetetlen szakmai alapelvárás az eredetiség, az autentikusság, másfelől azonban praktikus*

(biztonságtechnikai, tűzvédelmi, használati, üzleti, pályázati stb.) szempontokból ugyanennyire meghatározó és megalkuvásmentes követelmény az úgynevezett kortárs komfort, mertbogy jellemzően mindezt szinte fizikai képesség egyidejűleg összeegyeztetni. A klasszikus statikai, épületszerkezeti biztonság megteremtése mellett a különleges hő-, hang- és légtechnikai paraméterek, a közönségforgalmi terek méretei és elhelyezései, az akadálymentes közlekedés, a higiénia, az energiatakarékosság, a tűzvédelem olyan mennyiségű és természetű műszaki megoldást követelnek, amelyek nemcsak a finom és érzékeny részleteket zavarják meg, de sokszor drasztikus strukturális beavatkozással is együtt járnak. Ma már külön diszciplínát képeznek azok a bravúros ötletek, építészeti trükkök, amelyek egy-egy történetileg kiemelten értékes épület felújítása során feltűnés nélküli, magától értetődő megoldást képesek kínálni egy-egy lehetetlennek tűnő helyzetben. A Zeneakadémia újjászületésének legizgalmasabb szakmai részleteiről, dilemmáiról Seres András vezető restaurátorral, Magyari Éva és Pazár Béla építészekkel és Dávid Ferenc művészettörténésszel beszélgettem.

Dávid Ferenc: A Liszt Ferenc téri épület története eléggé ismert: kezdődött az Andrássy úti Zeneakadémiával, ami hamarosan szűknek bizonyult, és a Magyar Mérnök és Építész Egylet már 1890-től fiktív pályázatokat írt ki egy Budapesthez illő mértékű új épület létrehozására. Nagyszerű pályázati tervek készített Giergl Kálmán és Korb Flóris is, de nem a konkrét tervek, hanem a gondolatok kerültek be a közforgalomba. A megbízást végül pályázaton kívül

→
A főszárny feltárt tetőrészlete, Zeneakadémia, Budapest / The uncovered part of the roof of the main block. Music Academy, Budapest

←
Az előcsarnok vízköpője tisztítás közben, Zeneakadémia, Budapest / Wall-fountain of the foyer under cleaning. Music Academy, Budapest

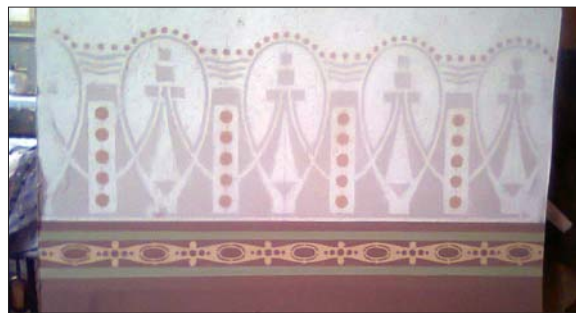

Fotó: Kúrtósi Brigitta Mária

→
**Folyosóminta
újrafestett állapotban,
Zeneakadémia,
Budapest / Hallway
pattern, repainted.
Music Academy,
Budapest**

kapta meg a közös irodát működtető két építész. A kormányzat egy szakmailag kiváló emberekből álló építészeti bizottságot állított fel, ahol végül a legfontosabb döntések megszülettek. Az egyetlen vita a homlokzat körül zajlott, amelynek magyaros stílusú tervét historizáló tervre cserélték. A szakmai sajtó szerint ez hivatalos verdikt volt az új stílussal, a magyaros szecesszióval szemben, holott akkor már a szecesszió Európa-szerte lecsengett. Másfelől az is látszott, hogy a stílus inkább a magánépítészetben ért el jelentős sikereket Gaudiótól Hortáig, a középületek terén kevésbé, talán mert az egész stílus az egyéni érzékek kifinomultságát fejezte ki. Korb és Giergl Hauszmann Alajos irodájában kezdte a pályafutását. Jellegzetes formanyelvük a szabadon interpretált történeti stílusok együttese. Valóban, senki le nem tudja írni azt a stílust, amelyben a Zeneakadémia keletkezett. Felületképzésük nagyon változatos, a nullától az erős plasztikáig, és ismét megjelenik itt az oszlopok-

Fotó: Seres András

nak vagy a falmozgatásoknak a történeti ereje, de nem azzal a vehemenciával, mint például Alpár Ignácnál. Mondhatjuk, hogy Korb és Giergl két elegáns ember.

Seres András: A restaurálási és rekonstrukciós munkáknak a fő koncepciója az volt, hogy a festményeket, különösen értékes tárgyakat, szobrokat a legszigorúbb képzőművészeti elvek szerint restauráljuk, ugyanakkor az egyéb díszítőfestéseket pedig szakszerűen újrafestjük. Ugyanazt felmásolva újra, amilyen volt, hiszen ez egy használatban lévő épület, egy oktatási intézmény, egy hangversenyterem, nem egy múzeumi tárgy, amit csak távolról megcsodálhatunk. Ha egy épület az eredeti funkciójában tud tovább élni, az a legalapvetőbb feltétele annak, hogy fenn tudjon maradni olyannak, amilyen volt. Ehhez tekintettel kellett lenni például az ablakok, ajtók hőszigetelésére, hangszigetelésére és sok más technikai szempontra, aminek az érdekében akár kompromisszumokra is hajlandóak voltunk a restaurálási elvek könyörtelen szigorával szemben.

Dávid Ferenc: A Sándor-palotához hasonlóan, a Zeneakadémia esetében is egy alapos, mindenféle forrást feldolgozó dokumentáció összeállításával kezdődött a munka, amit a Hild-Ybl Alapítvány, Bor Ferenc készített. Később előkerültek további eredeti anyagok, rajzok, így Zielinski Szilárdnak, a vasbeton szerkezetek tervezőjének a hagyatéka, és olyan nagyméretű rajzok, amelyek a nagyterem oldalfalának részleteit ábrázolták. Ezek azok a kivitelezés előtti utolsó építész-tervek, amelyek alapján a művész-iparosok már saját kézbe vették a munkát.

Pazár Béla: Sajnos, a megvalósult állapotot ábrázoló Korb-Giergl-féle rajzok az 1956-os levéltári tűzvesz-

Fotó: Seres András

ben elpusztultak. A vasbeton szerkezetekhez amúgy csak kismértékben kellett hozzányúlni, bár önmagukban nem látszanak soha, történetileg nagy értéket képviselnek. A mostani felújítás során úgy alakult a helyzet, hogy a tetőtérben, a kupolatér két oldalán most majd részben láthatóvá válnak. A Király utcai és Dohnányi utcai két oldalszárnynak a tetőszerkezetét meg kellett bontani, mert új tetőformára volt szükség ahhoz, hogy el lehessen helyezni azt a rengeteg gépészetet, amit ez a ház igényelt. A tető külső megjelenése formailag nem változott, de az új, belső oldalon kiegyenesített, nagyobb tetőtérben már elfértek a szükséges berendezések, a szellőzőgépház, a hűtés és a kazán. Ez a változtatás már a 2003-as meghívásos tervpályázatra készített tanulmánytervünkben is szerepel, gyakorlatilag az ott felvázolt program valósult meg. A pályázatot, amit Potzner Ferencsel, a KÖZTI-vel együttműködésben készítettünk el, megnyertük, és ezután az egyetem vezetőségével egyeztetve kidolgoztuk azt a beruházási koncepciót, aminek alapján megvalósulhatott az engedélyezési és kivitelezési terv. A helyreállítás alapelve az volt, hogy lehetőség sze-

**Nagyterem,
Zeneakadémia,
Budapest / The Great
Concert Hall. Music
Academy, Budapest**
*archív fotó: 1907 /
archive photo: 1907*

Fotó: Seres András

rint az 1907-es térrendszert állítsuk vissza, tehát az utólagos leválasztások szűnjenek meg. A ház közönségforgalmi tereit ugyanakkor mindenképpen növelni kellett, mert igen szűkösek voltak. Mivel ez az épület elsődlegesen nem hangversenyteremnek, hanem zeneakadémiának, tehát oktatási intézménynek épült, már az is kényszerűség volt annak idején, hogy a Vigadó kedvezőtlen adottságai miatt egy igazán színvonalas koncerttermet is létre kellett hozni ezen a helyen a fővárosi közönség számára. Eredetileg még egy színművészeti iskola is működött volna itt, de az időközben kikerült a programból. Ez az épület szabadon álló telepítést érdemelt volna, és az, hogy egy eklektikus bérháznak épült neki, már súlyos kompromisszum eredménye volt. Ezért nem tudott a korabeli szokásos hangversenytermekhez hasonlóan a közönségforgalmi térsor a földszintre kerülni, az emeletre pedig a koncertterem. Az oktatás és a hangversenyek térigényeit csak a közönségforgalmi zóna rovására tudták kielégíteni. Most részben a pincetér és a két udvar bevonásával, részben az eredeti térkihasználás helyreállításával tudtuk bővíteni ezt a térsort. A felújítás során a poroszsüveg födémekre a korábbi feltöltés, párnafa,

←
**A nagyterem fa-
burkolata felújítás
közben, Zeneakadémia,
Budapest /
Wood covering of
the Great Concert Hall
under renovation.
Music Academy,
Budapest**

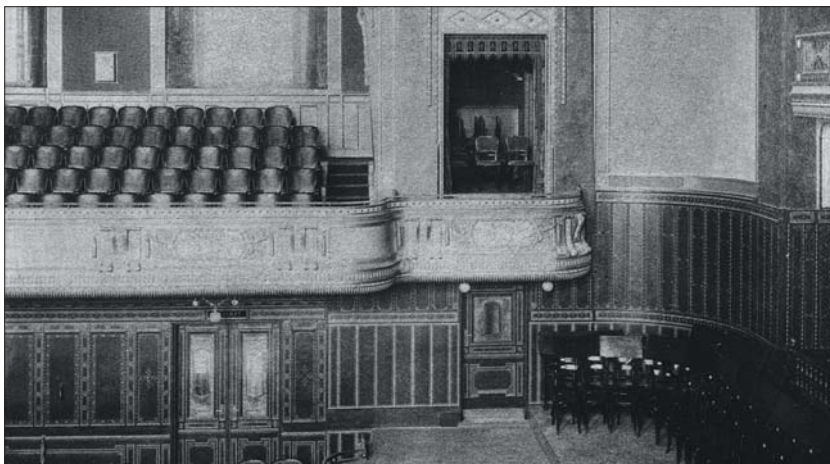
parketta rétegrend helyére könnyített feltöltés és úszó aljzatbetonra ragasztott faparketta került, ami a mai számítások szerint akusztikailag jobb megoldás lesz.

Magyari Éva: A tantermekben a régi csillárokat újragyártattuk a fényképek alapján, ezek az utcáról, a homlokzaton is látszani fognak. Mivel igen nagyok az ablakok, komoly jelentőségük van a homlokzati kompozíció szempontjából, akárcsak például a függönyöknek, amiket szintén tudatosan, csak bizonyos termekben használtak. A tantermekben a jellegzetes zeneakadémiai tonettszékek is az eredeti berendezést képviselik.

Pazár Béla: A Liszt Ferenc téri homlokzaton a magában ismét látható lesz a tető különleges ornamentikája. Mi sem tudtuk pontosan, hogy miből is volt ez eredetileg, de aztán az iratok alapján kiderült, hogy egyszerűen betonból készült. Egy dokumentumban olvasható, hogy Giergl-nek annyira megtetszett ez a beton, hogy nem engedte lefedni. Ebben a korszakban annyira hittek a betonban, hogy azt gondolták, még tetőfedő anyagnak is jó. Viszonylag gyorsan kiderült persze, hogy mégsem olyan jó, és hamarosan le kellett burkolni. Egyébként az egész felület csak most, a burkolat elbontásakor került elő, számunkra is meglepetés volt. A felújítás során ez a körkörös tárcsa és hosszúkás gúla elemekből komponált ornamentika ismét látható lesz, fémburkolatból lett azonos módon megformálva, bár ott maradt alatta a régi betonfelület is.

**Nagyterem (részlet),
Zeneakadémia,
Budapest / The Great
Concert Hall (detail).
Music Academy,
Budapest**

*archív fotó: 1907 /
archive photo: 1907*

Dávid Ferenc: Mint minden épületük, a Zeneakadémia három homlokzata is jól tükrözi ennek az építészpárosnak a formai tudását, könnyedségét, a részletek iránti vonzalmát. A Dohnányi utcai oldal lett a legjobb, tele finom építészeti játékokkal. Belül, a nagyteremben a plasztika különösen változatos: ott vannak a nagy pillérszakaszok sarkán a különös hermák a maguk háromnegyed plasztikájával, mellettük a falon a finom kis bukolikus jelenetek görögös, klasszikus plasztikája, és ott a mennyezet az áttört babérral, amelyeknek a valóságos kiemelkedése mindössze öt centiméter!

Pazár Béla: Zseniális ötlet volt, hogy a mennyezetben a babérmintás motívumok mögött helyezték el a szellőzőnyílásokat, amit egyáltalán nem lehetett alulról látni, és ez most is így lesz, hiszen a többletnyílásokat is ide tudtuk elrejtetni. A Zeneakadémia koncerttermi formációja, mint alaptípus, a lipcei Altes Gewandhaus-zal indult útjára, amely mintaként szolgált a bécsi Musikverein, a lipcei Neues Gewandhaus, az amszterdami Concertgebouw és más európai épületek számára. A bostoni Symphony Hallt 1900-ban már tudományos alapon, akusztikai számításokra hivatkozva, lényegesen nagyobb belmagassággal építették fel. Ennek a térerányai köszönnek vissza a budapesti Zeneakadémia épületében is. A térerányokon kívül a felületek kiképzésének is óriási itt a jelentősége, úgy tudjuk, a visszaverő, elnyelő, diffúzan visszaverő vagy rezonáló felületek helye, egymáshoz viszonyított aránya tapasztalat alapján alakult ki. Ennyi sok ornamentika, székek, textilek, emberek... valami csoda folytán, de kitűnő lett az akusztikája ennek a teremnek!

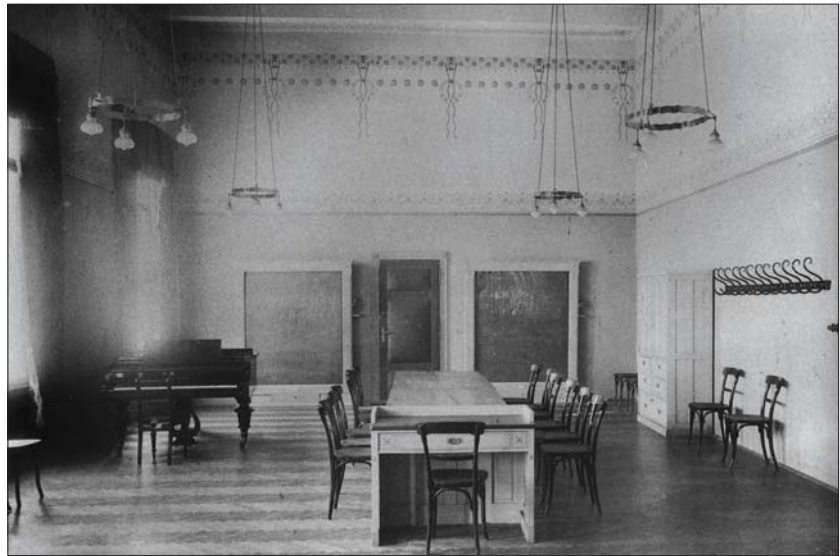
Dávid Ferenc: Tehát mindenféle formai, technikai játék érzékelhető itt, és mégsem esik szét az egész. A nagyterem mellett a kisterem és a könyvtár egészen más világ. Míg a nagyterem alapvetően sötét tónusú és változatos plasztikájú, ezek világosak és rajzosak.

Seres András: A nagyterem esetében rájöttünk, hogy az egyik legfőbb kompozíciós elv a „horror vacui” volt, tehát egy tenyérnél szélesebb felületet azonos színre már nem festettek. Ha mégis szélesebbre nőtt ez a terület, akkor vagy plasztikába tettek valamilyen faktúrát gipszből, rücskökből, vagy valamilyen sávo-

zással dolgozták meg. Ha még nagyobb volt a felület, akkor jött a műmárvány, ami megint csak strukturálja a felületet, nem is beszélve a párkányok, szobrok, domborművek bőségéről. És ott vannak még a nagy íves sarkok, ahol egy nagyon rusztikus felületet képeztek, ami még mindig nem volt nekik elég, ezért – hogy nehogy túlzottan kisimulnának tűnjön a felület – két színnel dolgozták meg. A sok átfestés tanulmányozása során sokáig nem is értettük, hogy miért találunk hol okkeres, hol vöröses színt. Végül a mikroszkopikus keresztmetszet-vizsgálat mutatott rá arra, hogy a két szín egyidejűleg volt jelen, az egyik színt csak a rücskök tetejére kenték, hogy tovább gazdagítsák a felületet. A feltárás, elemzés tehát idáig tartott, inentől viszont már nem mérlegeltük, hogy jó lesz-e, ha mindezt így fogjuk megint megcsinálni, hogy illeni fog-e a többi felülethez, plasztikához, vagy sem. Ilyenkor rá kell hagyatkoznunk a régi alkotókra, függetlenül attól, hogy mai szemmel milyenek is értékeljük az eredményt. A restaurátor számára munka közben nagy megerőltetést jelent, hogy visszafogja magában azt a nagy alkotóvágyat, ami ma az emberekben kényszerszerűen van, mivel nekünk nem az a dolgunk, hogy alkossunk, legfeljebb az újraalkotás a feladatunk. Igyekszünk minél inkább nem „jelen lenni”. Ezt a hozzáállást a korábbi felújítások tanulsága is megerősítette.

Dávid Ferenc: Az épület keveset változott száz év alatt, színei viszont nagyon sokat. A javítások, felújítások során a díszítőfestések, textíliák elveszítették eredeti, nagyon egyedi színvilágukat, kivéve persze az üvegeket, a kerámiát és a műmárvány felületeket. A századforduló világából a sötét, nehéz színek azok, amelyek a leginkább idegenné váltak a 20. század későbbi évtizedeire, és az 1962 körüli felújítás során szinte automatikusan világosabbra színezték mindent. Holott a terek összhatása is ebben az irányban változott a csillárok és világítótestek fényerejének nagymértvű növelésével.

Seres András: Az eredetileg sötét, ébenfa utánzatú faburkolatokat, amiket csontberakás utánzatú festéssel díszítettek, egy világosabb árnyalatú, cseresznye-szín *flóderézéssel* fedték el, ami egy kicsit könnyedebb, üdőbb összképet eredményezett. Talán túl súlyos,

avított volt nekik az eredeti verzió. A kultúráváltások során az előző kort mindig nagyon lenézzük, öregesnek, divatjamúltnak érezzük, amitől meg szeretnénk szabadulni, és amikor ez a hullám lemegy, akkor tudjuk megint helyén értékelni az elhagyott kulturális értékeket. A Zeneakadémia épülete – akár európai összehasonlításban is – egy különleges ékköve a kornak. A századelő szecessziójában erősen vonzódtak az egzotikumhoz, vagy visszautaltak a napóleoni időket idéző *empire*-ra, aminek a jellegzetes keleties motívumait, aranyozott plasztikáit ebben az épületben is bőkezűen alkalmazták, jól kiforrott egységben. A későbbi felújítással az volt a legnagyobb baj, hogy egyáltalán nem értette meg az eredeti koncepcióját, ezzel a kényeseres világosítással, üdítéssel, egyszerűsítéssel kicsit szét is szedte, értéktelenítette az eredeti kompozíciót. Az előcsarnok sötétszürke műmárvány burkolata és a mély, sötétzöld tónusú Zsolnay kerámiák melletti köztes falfelületeket például az eredetnél jóval világosabbra festették, ami egy egészen másfajta kompozíciót eredményezett. A világos falfelületek között csenevészebbnek érezzük a pilléreket. Most, hogy a falak visszakapják eredeti tónusukat, ismét egységes súlyt, erőt sugároz ez a kompozíció. Szemben a modern kor elvárásaival, ebben az időben el sem

Tanterem, Zeneakadémia, Budapest / Classroom. Music Academy, Budapest
archív fotó: 1907 / archive photo: 1907

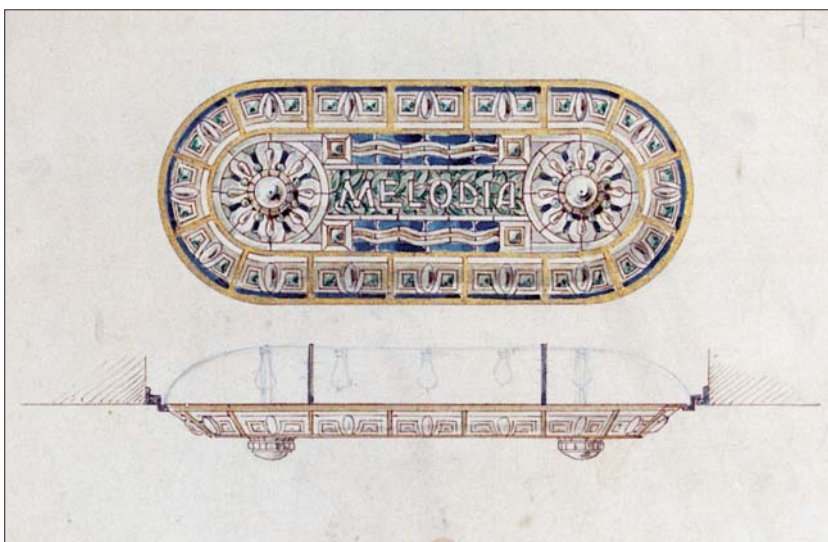

A tető rekonstruált fedése (részlet), Zeneakadémia, Budapest / The reconstructed covering of the roof (detail). Music Academy, Budapest

Fotó: Seres András

A Róth Miksa-féle üvegdísz terve a Zeneakadémia nagyterméhez / Glass ornamentation designed by Miksa Róth for the Great Concert Hall of the Music Academy, Budapest [1905]

tudták képzelni, hogy miért is kellene pont azonos színűnek lennie mondjuk egy falnak és lábzatnak, inkább körbejárógattak egy színtónus-gondolatot, azt komplementerekkel, enyhe tónusfokozatokkal variálták és gazdagították. És a sötétől sem féltek úgy, mint ahogy ma félünk. A sötét az értékes, nemes anyagnak az érzetét kelti.

A restaurátor munkájában – egy áriához, zenei előadáshoz hasonlóan – nem az a legfontosabb, hogy az előadó valami egyéni dallamot vagy szöveget kitaláljon, hanem hogy bele tudjon helyezkedni abba a világba, amit egyébként nemzedékek óta ismernek, és úgy tudja előadni, hogy mégis élvezetet, élményt jelentsen. Közben mégis rajta van az az idő, az a száz év, ami azóta eltelt.

*A beszélgetést lejegyezte, szerkesztette
VAMOS DOMINIKÁ
építész*